

กลไกการขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี*

THE IMPLEMENTATION FOR UNIVERSITY OF THE THIRD AGE (U3A) OF LOCAL AUTHORITIES IN PATHUMTHANI PROVINCE

จิตรราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์^{1*}, วรณวิภา ไตลังคะ¹, บุญส่ง ศรีอนุตร², ชูชีพ เบียดนอก³, อภิลิทธิ์ สว่างพรหม³
Jitraporn Sudhivoraseth^{1*}, Wanwipha Tailangka¹, Boonsong Srianut², Choocheep Biadnok³, Apisit Savangprom³

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Graduate School, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Bangkok, Thailand

²สถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Chitralada Technology Institute, Bangkok, Thailand

³นักวิชาการอิสระ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

³Independent Scholar, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: wanpsru67@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สาม 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สาม และ 3) นำเสนอกลไกการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนผู้สูงอายุภายใต้สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พื้นที่จังหวัดปทุมธานี จำนวน 7 แห่ง ใช้วิธีการวิจัยรูปแบบการวิจัยและพัฒนาใน 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิจัยเอกสาร การศึกษาดูงาน และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน 2) ใช้แบบสอบถามเพื่อกำหนดรูปแบบกิจกรรมฝึกอบรมจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 104 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ 3) ทดลองดำเนินงานมหาวิทยาลัยวัยที่สามในรูปแบบการจัดกิจกรรมฝึกอบรมกับโรงเรียนผู้สูงอายุ ทั้ง 7 แห่ง และ 4) นำเสนอกลไกการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สามโดยการสนทนากลุ่ม จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขับเคลื่อนหน่วยงานสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามโดยการทำความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและองค์กรภาคส่วนต่าง ๆ โดยมีความก้าวหน้าเป็นลำดับ 2) ปัจจัยด้านนโยบายหรือยุทธศาสตร์องค์กรและปัจจัยด้านทรัพยากรทางการบริหารส่งผลต่อการขับเคลื่อนสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สาม โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) กลไกการขับเคลื่อนสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย การมีผู้นำที่มีความรู้ มีจิตสาธารณะ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชนมีส่วนร่วม และการมีเครือข่ายจากองค์กรภายนอก และควรรับสมัครสมาชิกที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป และสร้างกลไกการความร่วมมือรับต่อสถานการณ์พลิกผัน

คำสำคัญ: มหาวิทยาลัยวัยที่สาม, การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ, ผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this study were to: 1) Study driving for the conditions according to University of the third age, 2) Study the factors affecting for driving according to University of the third age, and 3) Present the driving mechanism according to University of the third age of Local Administration in Pathumthani Province. Collecting data from schools and universities for the elderly were under the supervision of Local Administration in Pathumthani Province in a total of 7 locations by using research methods in term of research and development encompassing 4 stages: 1) A review of relevant literature and field studies, complemented by in-depth interviews with 7 key informants; 2) The use of questionnaires to design activity models, targeting a sample of 104 participants, analyzed through multiple regression analysis; 3) The implementation of the Third Age University model through training activities at the seven elderly schools; and 4) The presentation of a driving mechanism for the Third Age University model via focus group discussions with 11 experts. The results found that: 1) Local Administration had driven schools and universities of the elderly to be University of the third age by collaborating with educational institutions and various organizations to progress respectively. 2) Factors affecting for driving according to University of the third age was organizational strategy policy factor(s) and management resources with statistical significance at the .01 level, and 3) The driving mechanism according to University of the third age of Local Administration in Pathumthani province consisted of knowledgeable and public-minded leaders, continuous operation, elder people's participation in term of supporting from their families, community participation, networks from outside organization and the implementation proposed that consideration be given to the recruitment of members aged 55 and above, and the preparation for adaptation to unforeseen circumstances.

Keywords: University of the Third Age: U3A, Public Policy Implementation, Elderly

บทนำ

ภายใต้นโยบายตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2565 - 2569) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้กล่าวถึงมาตรการขับเคลื่อนสังคมสูงอายุไว้ใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านการศึกษา ประกอบด้วย การพัฒนาทักษะและความรู้เพื่อการดำรงชีพ การทำงาน สุขภาพ และสภาพแวดล้อม การพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ สื่อ ตำรา ที่ทุกคนเข้าถึงได้ การส่งเสริมและสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ การเตรียมเข้าสู่วัยสูงอายุ 2) ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การส่งเสริมการออม การลงทุนระยะยาวตั้งแต่ก่อนเกษียณ การส่งเสริมการทำงานหลังเกษียณ การขยายอายุเกษียณ การประกันรายได้ และสวัสดิการ 3) ด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมและการบริการสาธารณะที่เหมาะสมกับสังคมสูงวัย การส่งเสริมการมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม 4) ด้านสุขภาพ ประกอบด้วย การส่งเสริมสุขภาพ หลักประกันสุขภาพ การส่งเสริมคุณภาพชีวิต การพัฒนาระบบการดูแล การยกระดับอาชีพ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ และการจัดให้มีศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพในชุมชน และ 5) ด้านสังคม ประกอบด้วย การตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ การอยู่กับครอบครัวและมีผู้ดูแล มีระบบบริการและเครือข่ายเกื้อหนุน การเพิ่มบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับสถานการณ์ผู้สูงอายุใน

ประเทศไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) ดังที่ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ทำการสำรวจข้อมูลล่าสุดในปี พ.ศ. 2565 พบประชากรผู้สูงอายุชาวไทยใน 77 จังหวัด มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 12,576,948 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2566) สอดคล้องกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดในปี 2576 ซึ่งมีผู้สูงอายุเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีแนวโน้มจะเป็นโสดและอยู่คนเดียวมากขึ้น ส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด ขณะที่จังหวัดที่มีผู้สูงอายุมากที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร และจังหวัดที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุต่อประชากรมากที่สุด คือ จังหวัดลำปาง ในมิติด้านเศรษฐกิจพบว่า ผู้สูงอายุ 1 ใน 3 คน ยังคงทำงานซึ่งงานส่วนใหญ่ที่ทำ คือ ธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง รายได้ส่วนใหญ่มาจากบุตร การทำงาน เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และครึ่งหนึ่งมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ ในมิติด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุประเมินตนเองว่ามีสุขภาพอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพที่ดี ครึ่งหนึ่งประเมินว่ามีความสุขอยู่ในระดับมาก และสำหรับมิติด้านสังคม พบว่า มีผู้สูงอายุเพียง 1 ใน 3 ที่เป็นสมาชิกและเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม โดยกิจกรรมที่เข้าร่วมเป็นกิจกรรมของหมู่บ้าน กิจกรรมชมรมที่เป็นสมาชิกมากที่สุด คือ กลุ่มฅบปนกิจ รองลงมา คือ ชมรมผู้สูงอายุ โดยรับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์จากตัวบุคคลและสื่อโทรทัศน์ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2566)

ในสถานการณ์ที่ประชากรสูงอายุกำลังเพิ่มมากขึ้นนี้ หลายภาคส่วนมีความตระหนักในสิทธิความเท่าเทียมการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุควรเป็นไปเพื่อการเพิ่มประสบการณ์ที่ดีให้กับชีวิต โดยปราศจากข้อจำกัด และมีโอกาสอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับมติการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในหมวดที่ 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 54 วรรคสาม บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับ ส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพได้มาตรฐานสากล นอกจากนี้ ในมาตรา 250 ได้บัญญัติว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจ ดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น และมาตรา 41 ได้บัญญัติว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นได้ตามศักยภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) รวมทั้งได้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประสานส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา เป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัด

จากข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับผู้สูงอายุ จะเกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานสนับสนุนโรงเรียนผู้สูงอายุหรือมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้แนวคิดการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามรูปแบบหนึ่ง ดังที่ U3A Toowoomba ได้กล่าวถึงรูปแบบของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ว่าเป็นการจัดกิจกรรมการศึกษาที่จัดให้สำหรับผู้สูงอายุโดยตรง โดยดำเนินการใน 5 รูปแบบ คือ 1) การจัดสอนในมหาวิทยาลัยในลักษณะการเรียนเสริมระยะสั้น 2) โรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชน 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามอัธยาศัย 4) มหาวิทยาลัยวัยที่สามเสมือนจริง (vU3A) และ 5) รูปแบบผสมผสาน (U3A Toowoomba, 2018) สอดคล้องกับ จิตตรา มาคะผล ที่ได้กล่าวว่า มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of the Third Age หรือเรียกย่อว่า U3A) เป็นแนวคิดด้านการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการเรียนอย่างไม่มีวันสิ้นสุด และไม่นำอายุมาเป็นตัวกำหนด โดยเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของผู้สูงอายุ และ

สร้างภาคีเครือข่ายการทำงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ผ่านเครือข่าย U3A ของประเทศต่าง ๆ (จิตตรา มาคะผล, 2564) ขณะที่ อาชญญา รัตนอุบล ที่ได้กล่าวเสริมว่าทิศทางการพัฒนา มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ยังคงมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวมรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจหรือ จิตวิญญาณ และสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ลักษณะกิจกรรมมีทั้งเป็นแบบเรียบง่ายผ่านการ เรียนรู้จากประสบการณ์ หรือจากประสบการณ์ที่ผู้อื่นนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่าง สม่่าเสมอ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยอีกด้วย (อาชญญา รัตนอุบล, 2562) ซึ่งพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ดังที่ สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ได้กล่าวถึงว่าเป็นจังหวัดนำร่องในโครงการพัฒนาศักยภาพ ผู้สูงอายุของประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ถึงปัจจุบัน (2566) มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุโดยองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น จำนวน 7 แห่ง มีผู้สูงอายุในความดูแลไม่น้อยกว่า 1,000 คน (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี, 2566) ดังนั้น หากได้รับทราบถึงกลไกการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานีดำเนินการ จะสามารถนำไปเป็นแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน พื้นที่จังหวัดปทุมธานีและจังหวัดใกล้เคียงได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัด ปทุมธานี
2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัด ปทุมธานี
3. นำเสนอกลไกการขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (R & D) โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 (Research: R1) เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากแนวคิด ทฤษฎี และ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษานโยบายหรือยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศึกษาการกำหนด ขั้นตอนและการปฏิบัติการที่เหมาะสม การสร้างกลยุทธ์ในการบริหารเพื่อเป็นแนวทางให้ชุมชนได้รับทราบทิศทาง ที่จะบรรลุเป้าหมาย (Cohen, J. M. & Uphoff, N. T., 1980) ศึกษาโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการพิจารณาขนาดของการควบคุม การรวมอำนาจและการกระจายอำนาจ รวมถึงความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การแบ่งงาน และสายการบังคับบัญชา (ติน ปรัชญพฤทธิ, 2552) ศึกษาวัฒนธรรมองค์กร ค่านิยมและบรรทัดฐาน ที่ยึดถือร่วมกัน โดยสมาชิกขององค์กรที่ใช้เป็นรากฐานของระบบการบริหาร วิธีการปฏิบัติของบุคลากรและ ผู้บริหาร กระบวนการและเทคโนโลยี และทรัพยากรทางการบริหาร (Peters, T. J. & Waterman, R. H. Jr., 2004) และศึกษาแนวคิดมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age หรือ U3A) (U3A Toowoomba, 2018); (วิชุดา มาตันบุญ, 2565) เพื่อนำมากำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมฝึกอบรม และทำการ ลงพื้นที่ศึกษาดูงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 7 แห่ง ประกอบด้วย 1) มหาวิทยาลัยชุมชนบ้านกระแจะ สานสุข 2) โรงเรียนผู้สูงอายุสำนักงานเทศบาลนครรังสิต 3) มหาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลลำลูกกา 4) โรงเรียน ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบางเตือ 5) โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบึงบา 6) โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองเสือ และ 7) โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลเมืองบึงยี่โถ ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ดูแลโครงการโรงเรียน ผู้สูงอายุโดยตรง โรงเรียนละ 1 คน รวม 7 คน และทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Validity) และข้อเสนอแนะ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 (Development: D1) กำหนดรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม และกิจกรรมการดำเนินงาน โดยการนำผลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การศึกษาดูงาน มากำหนดแบบสอบถามปัจจัยทางการบริหารงานจาก

ผู้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ในตำแหน่งนายก รองนายก พัฒนาชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ หรือผู้รับผิดชอบที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 7 แห่ง จำนวนรวม 104 คน ทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีเจาะจง (Purposive sampling) โดยการสอบถามข้อมูลใน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) นโยบายหรือกลยุทธ์ของหน่วยงาน 2) โครงสร้างองค์กร 3) วัฒนธรรมองค์การ 4) กระบวนการและเทคโนโลยี และ 5) ทรัพยากรทางการบริหาร เพื่อนำมาสรุปกลไกการขับเคลื่อนดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis: MRA) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ขั้นตอนที่ 3 (Research: R2) ทำการทดลองดำเนินงานมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (R2) ในรูปแบบการจัดกิจกรรมฝึกอบรมกับผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 7 หน่วยงาน

ขั้นตอนที่ 4 (Development: D2) นำเสนอกลไกการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (D2) โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากผู้แทนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุแต่ละ 1 คน รวม 7 คน ผู้แทนจากท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี จำนวน 1 คน ผู้แทนผู้สูงอายุ จำนวน 1 คน และผู้แทนด้านวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 2 คน จำนวนรวม 11 คน เพื่อหาข้อสรุปกำหนดกลไกการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สามต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบผลการวิจัย ดังนี้

1. สภาพการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี

จากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิโดยการวิจัยเอกสาร และการศึกษาดูงานโรงเรียน/ มหาวิทยาลัยผู้สูงอายุที่ดำเนินงานตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สามในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี มีจำนวนรวม 7 แห่ง พบว่า

1.1 มหาวิทยาลัยชุมชนบ้านกระแจะसानสุข ตั้งอยู่เลขที่ 55/10 หมู่ 2 ตำบลบ้านกระแจะ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2558 เป็นการรวมตัวของกลุ่มสูงวัยใจอาสา มีแนวคิดการตั้งชื่อองค์กรมาจากพระราชปณิธานในหลวงรัชกาลที่ 9 ในเรื่องพระมหาชนก อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกระแจะ โดยมีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมภูมิปัญญาต้นแบบ และจัดทำเป็นคู่มือหลักสูตรภูมิปัญญาของสาขาต่าง ๆ ไว้เป็นแบบเรียนสำหรับให้สมาชิกและบุคคลที่สนใจทั่วไปได้เข้ามาใช้ประโยชน์

1.2 โรงเรียนผู้สูงอายุสำนักงานเทศบาลนครรังสิต ตั้งอยู่เลขที่ 11 ตำบลประชาธิปัตย์ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2557 ได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบเมื่อปี พ.ศ. 2561 ใช้แนวคิดกลไกการจัดการเมืองสุขภาวะในกลุ่มผู้สูงอายุ ดำเนินการผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการให้ความรู้ร่วมกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โครงการนวัตกรรมดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิง ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โครงการด้านสาธารณสุข ร่วมกับคณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น

1.3 มหาวิทยาลัยผู้สูงอายุเทศบาลลำลูกกา ตั้งอยู่เลขที่ 9 หมู่ 15 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2560 จัดหลักสูตรการเรียนรู้ที่หลากหลายและให้ความสำคัญกับการใช้ดนตรีบำบัดในโครงการ “วัดซินอังกะลุง” ได้ทำความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ จำนวน 7 มหาวิทยาลัย เพื่อเข้าร่วมโครงการจัดผู้สอนในแต่ละรายวิชา โดยเฉพาะหลักสูตรด้านการดูแลสุขภาพจากคณะพยาบาลศาสตร์ของ 4 มหาวิทยาลัย

1.4 โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบางเตือ ตั้งอยู่เลขที่ 9 หมู่ 15 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2560 ดำเนินการผ่านโครงการส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

“สุขภาพจิตดี ชีวิตสดใส” โดยกองสวัสดิการสังคมของเทศบาล ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ด้านแพทย์แผนไทย ร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และวิชาชีพจักรสานร่วมกับผู้นำชุมชน

1.5 โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบึงบา ตั้งอยู่เลขที่ 96 หมู่ 3 ตำบลบึงบา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2561 อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงบา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการสื่อสารและสืบค้นข้อมูล เนื่องจากมีผู้สูงอายุจำนวนมาก จึงใช้ร่วมใช้ประโยชน์ด้านอาคารสถานที่ หรือบุคลากรบางส่วนร่วมกับเทศบาลตำบลหนองเสือ ผ่านศูนย์เรียนรู้ชุมชนเทศบาลตำบลหนองเสือ เป็นต้น

1.6 โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองเสือ ตั้งอยู่เลขที่ 111 หมู่ 5 ตำบลบึงบา อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2562 โดยทำความร่วมมือกับศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดปทุมธานี โรงพยาบาลหนองเสือ สถาบันอาศรมศิลป์ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอหนองเสือ และมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ในการร่วมพัฒนาการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ตามองค์ความรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุและความรู้เฉพาะทางด้านการสร้างอาชีพ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีรายได้จากการเข้าศึกษาในโรงเรียนอีกด้วย

1.7 โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลเมืองบึงยี่โถ ตั้งอยู่เลขที่ 1 หมู่ 1 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2559 โดยเทศบาลได้ทำความร่วมมือกับคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเทศบาลเมืองยูกาอะระ ประเทศญี่ปุ่นในการจัดตั้งศูนย์สหพัฒนาการและฟื้นฟูผู้สูงอายุ ภายใต้แนวคิด “Strong Model” และกำลังดำเนินการจัดตั้งศูนย์สหพัฒนาการและฟื้นฟูผู้สูงอายุแห่งที่สอง

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยรวมพบข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี โดยรวม

ปัจจัยทางการบริหาร	Unstandardized		Standardized	t	Sig.
	Coefficients		Coefficients		
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	1.557	.169		9.281**	.000
1. วัฒนธรรมองค์การ	.015	.041	.017	.338	.737
2. โครงสร้างองค์การ	.031	.035	.048	.889	.378
3. นโยบายหรือยุทธศาสตร์องค์การ	.297	.044	.469	6.955**	.000
4. ทรัพยากรทางการบริหาร	.289	.044	.446	6.628**	.000
5. กระบวนการและเทคโนโลยี	.032	.034	.045	.883	.365
R	R ²	Adj. R ²	SE (est)	F	Sig.
0.82	0.693	0.684	0.24/67	80.367**	.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยทางการบริหารทั้ง 5 ปัจจัย สามารถร่วมกันอธิบายการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ได้ร้อยละ 68.40 (Adj. R² = .684) โดยปัจจัยด้านนโยบายหรือยุทธศาสตร์องค์การและทรัพยากรทางการบริหาร ส่งผลต่อการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสามารถเรียงลำดับปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ตามอิทธิพล ได้แก่ ปัจจัยนโยบายหรือยุทธศาสตร์องค์การ (Beta = .469) และปัจจัยทรัพยากรทางการบริหาร (Beta = .446) ตามลำดับ

3. แนวทางการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี จากการศึกษากลไกการขับเคลื่อนตามแนวทางมหาวิทยาลัยวัยที่สาม โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้แทนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้ข้อสรุปผลการศึกษา ดังนี้

1. ปัจจัยด้านนโยบายหรือยุทธศาสตร์องค์การ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นที่สอดคล้องกันในด้านนโยบายหรือยุทธศาสตร์องค์การที่ว่า การที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุจะมีความเข้มแข็ง และมีโอกาสก้าวสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามได้นั้น ต้องมีองค์ประกอบหรือยุทธศาสตร์ที่สำคัญอย่างน้อย 5 ประการ ดังนี้

1.1 การมีผู้นำที่มีความรู้และมีจิตสาธารณะ ผู้นำในที่นี้หมายรวมถึงผู้บริหารระดับสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประธานนักศึกษาในโรงเรียนผู้สูงอายุแต่ละรุ่น ต้องเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น ให้ความสำคัญ ตระหนักถึงความสำคัญของสังคมสูงวัย และมีจิตสาธารณะ

1.2 โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จัดการศึกษาอย่างมีระบบ โดยนำระบบการศึกษาจากสถาบันการศึกษามาเป็นแนวทางในการกำหนดวิธีปฏิบัติ เช่น การเลือกประธาน เหนรัญญิก เลขา หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ เป็นต้น การมีพิธีรับวุฒิปัตร์ที่มีคุณค่าและงดงาม การมีระบบศิษย์เก่า การมีสมาคม สโมสรต่าง ๆ ที่สามารถช่วยยึดโยงความสัมพันธ์จากรุ่นสู่รุ่นได้โดยประจักษ์

1.3 การมีส่วนร่วมของตัวผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการดำเนินงานมหาวิทยาลัยที่สาม เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ จะมีลักษณะเป็นรุ่นตามหลักสูตร แต่การขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สามจะมีประเด็นการสร้างองค์ความรู้เฉพาะทาง หรือการสร้างรายได้หรืองบประมาณของตนเอง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมาจากการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุทั้งสิ้น ดังนั้น ความผู้บริหารหน่วยงานจึงมีความจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้นได้ อย่งไรก็ดีการสนับสนุนจากครอบครัวของผู้สูงอายุ มีความเกี่ยวเนื่องในสัมพันธ์โดยตรงกับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ผู้บริหารจึงต้องให้ความสำคัญกับประเด็นนี้อีกด้วย

1.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและครอบครัวแล้ว ชุมชนต้องให้ความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ อันจะนำมาซึ่งกิจกรรมที่มีความสุข มีคุณภาพ มีคุณค่า และสร้างคุณภาพชีวิตโดยรวมให้แก่ผู้สูงอายุ

1.5 เครือข่ายจากองค์กรภายนอกชุมชน โดยหลักการของโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุนั้น จำเป็นต้องมีองค์กรเจ้าของเรื่องและมีการขอรับงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรภายนอกชุมชนต่าง ๆ ทั้งในด้านบุคลากรและงบประมาณ ขณะที่ปรัชญาของมหาวิทยาลัยวัยที่สามมีลักษณะเป็นองค์กรที่สามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น เครือข่ายจากองค์กรภายนอกชุมชนที่สนับสนุนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

2. ปัจจัยด้านทรัพยากรทางการบริหาร

2.1 หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นที่สอดคล้องกันในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้สามารถคงไว้ซึ่งชุดการเรียนรู้เดิม ทั้งในด้านภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ (42 ชั่วโมง) ด้านผู้สูงอายุในสังคมที่เปลี่ยนแปลง (44 ชั่วโมง) ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุ (12 ชั่วโมง) และด้านการเรียนรู้ตามอัธยาศัย (16 ชั่วโมง) แต่การเรียนการสอนสามารถจัดในลักษณะ Hybrid Learning หรือการเรียนแบบผสมผสานรูปแบบใหม่ได้ โดยการเปิดโอกาสให้เรียนแบบออนไลน์ วิดีโอสดจากคลาสรูมหรือ Live-Streaming ร่วมไปกับการเข้ามาพบกลุ่มในโรงเรียนผู้สูงอายุ แม้การเรียนรู้นี้ในโลกเสมือนจริง อาจทำให้ประเด็นเป้าหมายการพบปะสังสรรค์เพื่อลดความเหงาหรือการแสดงออกลดลง แต่สามารถส่งเสริมผู้สูงอายุเข้าใจแนวคิดการปฏิสัมพันธ์

ที่บรรจบกันระหว่างโลกทางกายภาพ (Physical World) กับโลกเสมือน (Virtual World) เพิ่มความแข็งแกร่งทางเทคโนโลยี มีสมรรถนะในการมองภาพการดำรงชีวิตแบบองค์รวม (Holistic) มีการพัฒนาการคิดขั้นสูงที่เน้นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ (Spatial Identity) เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น

2.2 ทฤษฎีการประกอบการเรียนรู้เพื่อคุณภาพชีวิต

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นที่สอดคล้องกันในด้านทฤษฎีการจัดการบริหารที่ว่า แม้โรงเรียนผู้สูงอายุมีการกิจหลักด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้ว ยังต้องดูแลผู้สูงอายุทั้งกายใจต่อเนื่องลักษณะผู้ทรงคุณค่าแก่ชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น การจัดบริการเกี่ยวเนื่อง ทั้งในด้านคน บุคลากรผู้ให้บริการหรือผู้สอน วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ งบประมาณที่เพียงพอและเหมาะสม วิธีการจัดการเรียนรู้ การประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงช่วงเวลาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับมหาวิทยาลัยที่สามด้วยเช่นกัน อาทิ การบริการรถรับ - ส่ง ไปโรงพยาบาล การให้ยืมอุปกรณ์ทางการแพทย์การให้โอกาสเป็นสมาชิกโครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) การได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการเยี่ยมบ้านและนัดพบฟูสุขภาพผู้ป่วยติดเตียง โดยพยาบาลวิชาชีพ นักกายภาพบำบัดและแพทย์แผนไทย รวมถึงการได้รับโอกาสเข้าร่วมโครงการปรับสภาพบ้านของผู้ป่วยเพื่อความสะดวกและความปลอดภัย โดยมีการสำรวจและประเมินการติดตั้งตามลำดับความสำคัญและความจำเป็นของแต่ละบ้านอีกด้วย

3. ด้านอื่น ๆ

การส่งเสริมให้มีพื้นที่สาธารณะเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นที่สอดคล้องกันในด้านอื่น ๆ ประเด็นนอกจากด้านนโยบายหรือยุทธศาสตร์องค์การ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ และด้านทฤษฎีการจัดการบริหารแล้ว เมื่อผู้สูงอายุแต่ละรุ่นสำเร็จการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมให้มีพื้นที่สาธารณะเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่ม โดยหลังจากพิธีมอบวุฒิบัตรและพิธีรับน้องใหม่ผู้สูงอายุในรุ่นถัดไปแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดอาคารสถานที่และกลุ่มทางออนไลน์ที่สามารถสื่อสารได้สองทาง ให้ผู้สูงอายุได้มีช่องทางในการทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ดำเนินกิจกรรมจิตอาสา นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจจัดวิทยากรมาบรรยายตามความสนใจในลักษณะหลักสูตรระยะสั้นเป็นคราว ๆ บนพื้นฐานของการเตรียมพร้อมรองรับสังคมสูงวัย

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. จากผลการวิจัยที่ พบว่า โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุ สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ดำเนินงานโดยการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอาศรมศิลป์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โรงพยาบาลในพื้นที่ รวมถึงเทศบาลเมืองยูงาวะระ ประเทศญี่ปุ่น เพื่อดำเนินโครงการดูแลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาทิตย์ บริหาร ที่ได้ทำการศึกษากิจการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุภายใต้การเมืองท้องถิ่น และพบว่า บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุได้แก่ การบริการสังคม การช่วยเหลือทางสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลของภาคประชาชน โดยการร่วมมือกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อสวัสดิการชุมชนเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงของประชาชนในชุมชน (อาทิตย์ บริหาร, 2565) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าภายใต้หลักการส่งเสริม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่มีความเชี่ยวชาญ มีงบประมาณ มีนโยบายในทิศทางเดียวกันในการพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากการดำเนินงานให้สามารถไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยและผู้สูงอายุจะต้องสามารถดำรง

อยู่ได้ด้วยงบประมาณและศักยภาพของตนเอง มีการดำเนินการต่อเนื่อง และยั่งยืน ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องผลักดันให้โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุลดการพึ่งพา และสามารถดำเนินการได้ภายใต้องค์ประกอบของหน่วยงานเอง

2. จากผลการวิจัยที่ พบว่า ภาวะผู้นำ การมีจิตสาธารณะ การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน และองค์กรภายนอกชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการก้าวสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ และคณะ ที่ได้ทำการศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่นอีสาน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และพบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ควรได้รับการพัฒนาให้เป็นองค์การที่แข็งแกร่ง โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ควรผลักดันการทำงานเชิงบูรณาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ควรสร้างการมีส่วนร่วมตามความต้องการของผู้สูงอายุ ควรสร้างกลไกการสื่อสารกับผู้สูงอายุ ควรส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน และควรส่งเสริมกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในโรงเรียนผู้สูงอายุ (ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ และคณะ, 2560) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความสำเร็จสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามต้องอาศัยผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจ เห็นความสำคัญของปรากฏการณ์สังคมสูงวัย เข้าใจถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสังคมโดยรวม มุ่งเน้นการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุในปัจจุบัน สามารถดำเนินการได้ด้วยศักยภาพของผู้สูงอายุด้วยตนเอง ลดการพึ่งพา และสร้างรายได้ที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการดำรงอยู่ขององค์การได้

3. จากผลการวิจัยที่ พบว่า นโยบายหรือยุทธศาสตร์องค์การและทรัพยากรทางการบริหาร ทั้งในด้านบุคลากรผู้ให้บริการหรือผู้สอน วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ งบประมาณที่เพียงพอ และเหมาะสม วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการรับรู้ของผู้สูงอายุ การประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงช่วงเวลาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ส่งผลต่อการขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chikomborero, B. et al. ที่ได้ทำการศึกษา นโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ชุมชนเขตเมืองในประเทศซิมบับเว และพบว่า ผู้บริหารมีนโยบายที่จะปรับมุมมองภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุ จากลักษณะพึ่งพา อ่อนแอ และเป็นผู้รับให้เป็นผู้สูงอายุที่เป็นผู้ให้การดูแลที่มีความกระตือรือร้น มากกว่าการเป็นผู้ที่ต้องรอรับการดูแล (Chikomborero, B. et al., 2021) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าแนวคิดมหาวิทยาลัยวัยที่สามเป็นทิศทางการส่งเสริมสังคมสูงวัยที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุที่กลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างเต็มตัวในประเทศไทย จะเกิดขึ้นในระยะเวลานี้และไม่สามารถหยุดยั้งได้ ดังนั้น การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพในการดูแลตนเองได้ จึงเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนควรให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นการแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยพบข้อมูลสำคัญซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ดังภาพประกอบนี้

ภาพที่ 2 กลไกการขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (U3A) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากภาพที่ 2 อธิบายได้ว่า ในการพัฒนาจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุ สู่การเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ซึ่งสามารถพึ่งตนเองได้และมีความยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้นำที่มีความรู้และมีจิตสาธารณะ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี โดยได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของผู้สูงอายุ ชุมชนมีส่วนร่วม และต้องมีเครือข่ายจากองค์กรภายนอกที่ร่วมสนับสนุน ในด้านการจัดการเรียนรู้สามารถจัดในลักษณะผสมผสาน ทั้งแบบออนไลน์และในสถานที่จริง เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งทางเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น ศักยภาพของทรัพยากรประกอบการเรียนรู้ ทั้งในด้านบุคลากรผู้ให้บริการหรือผู้สอน วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ งบประมาณที่เพียงพอและเหมาะสม วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการรับรู้ของผู้สูงอายุ การประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงช่วงเวลาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มหลังสำเร็จการศึกษาในแต่ละรุ่น นอกจากนี้ การบริหารจัดการทุกมิติควรอยู่บนพื้นฐานของมาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่อง สังคมสูงอายุ ตามแนวทาง 6 Sustainable 4 Change

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสถานการณ์ที่ประชากรสูงอายุกำลังเพิ่มขึ้น หลายภาคส่วนมีความตระหนักในสิทธิ ความเท่าเทียม การใช้ชีวิตโดยปราศจากข้อจำกัด และมีโอกาสอย่างต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยวัยที่สามเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนและมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุ ภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดปทุมธานี จำนวน 7 แห่ง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดปทุมธานี มีขับเคลื่อนโรงเรียนและมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สาม โดยการทำความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา และองค์กรภาคส่วนต่าง ๆ และมีความก้าวหน้าเป็นลำดับ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สาม คือ ปัจจัยด้านนโยบายหรือยุทธศาสตร์องค์การ และทรัพยากรทางการบริหาร ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) กลไกการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยวัยที่สามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย การมีผู้นำที่มีความรู้และมีจิตสาธารณะ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมและได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของผู้สูงอายุ ชุมชนมีส่วนร่วม และการมีเครือข่ายจากองค์กรภายนอก ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มหลังสำเร็จการศึกษาในแต่ละรุ่น และบริหารจัดการทุกมิติบนพื้นฐานของมาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่องสังคมสูงอายุ ซึ่งสามารถให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ 1) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้บริหารโรงเรียน/มหาวิทยาลัยผู้สูงอายุ พิจารณาประเด็นการรับสมัครสมาชิกที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป เนื่องจากการดำเนินงานสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ต้องอาศัยความต่อเนื่องศักยภาพ ทั้งกายใจ ทำให้มีความจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเพียงพอและต่อเนื่องในการร่วมดำเนินงานระยะยาว และ 2) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรขยายความร่วมมือทางวิชาการและวิชาชีพกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม หรือภาคส่วนอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ในการร่วมขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยวัยที่สามเพื่อความมั่นคงและยั่งยืน สำหรับข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความพร้อมในการปรับตัวต่อสถานการณ์พลิกผันและวิกฤตการณ์โลกด้านต่าง ๆ ด้วยการยอมรับเทคโนโลยี และเปิดกว้างทางความคิด มุ่งสู่การเป็นทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะช่วยส่งเสริมและเป็นกลไกที่สำคัญต่อการดำเนินงาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2566). โรงเรียนผู้สูงอายุในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 8 มีนาคม 2566 จาก <https://www.dop.go.th/th/know/5/44>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). แผนยุทธศาสตร์สำคัญ. เรียกใช้เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://www.bic.moe.go.th>
- จิตตรา มาคะผล. (2564). มหาวิทยาลัยวัยที่สามในออสเตรเลีย. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 18(2), 8-20.
- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2552). ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ และคณะ. (2560). โรงเรียนผู้สูงอายุกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่นอีสาน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, 14(1), 134-162.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2566). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- วิชุดา มาตันบุญ. (2565). การพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุในภาคเหนือตอนบน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 18(2), 107-119.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). สภาพการจัดการศึกษาผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี. (2566). ข้อมูลพื้นฐาน สถจ. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2566 จาก <https://pathumlocal.go.th/public/>
- อาชญญา รัตน์อุบล. (2562). ข้อเสนอการพัฒนากิจการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 11(1), 26-46.
- อาทิตย์ บริหาร. (2565). การจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุภายใต้การเมืองท้องถิ่น. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2(3), 231-244.
- Chikomborero, B. et al. (2021). Moving from the Margins: Towards an Inclusive Urban Representation of Older People in Zimbabwe's Policy Discourse. *Societies Journal*, 11(7), 17-18.

- Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. (1980). Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies. New York: Cornell University Press.
- Peters, T. J. & Waterman, R. H. Jr. (2004). Search of Excellence. (2nd ed). London: Profile Book.
- U3A Toowoomba. (2018). U3A TOOWOOMBA New Interests New Friends. Newsletter Visiting on. Retrieved March 8, 2024, from <https://u3atoowoomba.au/>